

Жиди і світова культура.

З нагоди відкриття гебрійського університету.

Рік 1791. І зрівнання Жидів — Відродження антисемітизму і його оборона. — „Жидівський журнал“. — Погляди Ібанеса,

Париж, 7. квітня. 1925.

Заснування гебрійського університету в Єрусалимі робить дуже актуальним питання про відродження жидівської нації, а також про роллю, яку вона може відіграти у всесвітній культурі. Як би хто 21. вересня 1791. був сказав членам французьких установчих зборів, що в XX. віці Європа буде живо дискутувати жидівське питання, то вони певно засміялись би в живі очі такій Кассандрі, а дехто додав би з докопом: „Ви не відчуваєте сили поступу та розуму“. Які щасливі були в своїй наївності люде Великої Революції, певні, що вирішають на завсіди всі складні питання людства і що від 14. липня 1789 р. починається „нова доба — чесноти та свободи“. При однозгілних оплесках, член установчих зборів, священик Гюґуар, вніс 21. вересня 1791. проект закону про повне визволення Жидів. Від нього на завсіди янике ганебна ворожнеча між приклонниками Христа та Мойсея, втворена неутвором і темними силами“ — писав з захопленням журнал Каміля Демуллена, підкреслюючи факт, що автором законопроекту був католицький священик. Наполеон, наслідник революції та її реалізатор, заніс ідеї визволення Жидів у всі заповані собору землі, і вживаючи слів Гейнго, знищив своїми гарматами ворота старих Гетто.

Минуло 100 років. Над світом промайнула найстрашніша війна, поруч якої всі наполеонівські кампанії були лише грою і слова Демуллена звучать нині іронією. Від Мукачева до Нью-Йорку, від Кеніґсберга до Бейрута — існує жидівське питання і довкола нього ведуться палкі дебати та суперечка. І коли недавно в Берліні забили Ратенау як Жида, нині в Парижі на протязі двох тижнів ведуть дискусію на тему юдаїзму у літературній клубі, де беруть участь найвидатніші представники літератури, мистецтва та політики. Недиво, що в парі з відродженням антисемітизму з'являється в Парижі „Міжнародний Жидівський Журнал“. Як далеко ми від тих часів, коли шляхотний Мендельсон та його друг християнин Догтін видали перший жидівський журнал „Meassef“ (1781), що мав значоити європейську опінію про жидівські проблеми. Тоді співробітництво в такому журналі було для християнина актом великої громадської відваги. Сьогодні на окладинці журналу бачимо імена великого фізика А'їшгайна, письменників: Брандеса, Бляско Ібанеса та Занґвіля, французьких політиків Блюма, Ерро, Альб'ю Том'я, проф. Сорбоні Жюла та Б'їша, голови міжнар. сіоністич. організації Вайцмана і ин.

Незалежно від самого становища до жидівського питання та його

актуальності, гадаємо, що думки великих люде можуть кинути чи мало світла на національну проблему, таку близьку для нас. У передмові до журналу читаємо: „Жидівство переживає нині занепад і одночасно відродження; характеристичні моменти одного та другого будемо тут зазначувати; Ми цікавимося втворенням національного вогнища, яке могло би, коли не розв'язати жидівське питання у всьому світі, то бодай зменшити антисемітизм. Ми маємо ще більшу мету: познайомити інші нації з Жидями і знайти спільні шляхи порозум'яння. Ми довго блукали по вічних шляхах і ми придбали деякий досвід; наші очі багато знають, бо дещо бачили. Ми бачили, як народи знімалися у силі та гордості, і як падали у кюлости. Ми знаємо суєту часової могутності...“

А'їшгайн у своїй статті висловлює погляд, що „треба, щоби Жиди використали свою національність для загального щастя. Тому, що винищення жидівської нації випаєтьєсь неможливим, бодай нині, Жиди повинні виправдати її існування і тому вони необхідно повинні без смішної гордості стати свідомими тої вартості, яку уявляють собою в людстві“. Найцікавішим мабуть у журналі — інтерв'ю з Бляско Ібанесом. Еспанія, на його гайку, в трьох четвртинах — жидівська, бо в XIII і XIV ст. Жиди тисячами переходили на християнство, а деякі з них ставали навіть жорстокими фанатиками. Багато з них змішалося з аристократією. Те, що Баррес*) у своїх безсмертних сторінках пише про Толедо: що „повороті католицьких володарів та відході мусульманських, джерело населення залишилось арабське та жидівське“, Ібанес поширює на всю Еспанію.

„Чи Вам відомо, що єдиний, який на всьому піренейському півострові дав Колумбові необхідний йому мільон для відкриття Америки, був охрещений Жид Luis de San Angel. Всі ми маємо в собі жидівську кров. Хоча сам я походжу від арагонських пастухів і тому маю найменше даних на жидівську кров, проте я не суперечався би за це... Еспанія єдина країна в світі, де після роз-

*) Франц. поет, і моварх діяч та посол, що помер минулого року.

у короля Олександра. В зв'язку з цією авдиченією кажуть не тільки про верифікацію відкинених більш шестидесяти мандатів партії Радіча, але й про реконструкцію урядового блоку в тім напрямку, що у ньому має найтись і хорватська селянська партія. Кажуть, що поміж єрбськими радикалами й Хорватами вже йдуть розмови про парламентську кооперацію. Покищо Пашіч перевелє реконструкцію кабінету без участі хорв. партії, чекючи вислідку недалекого процесу за державну зраду проти Степана Радіча.

ВЕСНЯНІ
КОСІНОМИ

НА
СПЛАТИ

Станіслава Вронського Сини